

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вінницькі вісті (Вінниця). –1942. – 5 березня.
2. Волинь (Рівне). –1943. – 9 травня.
3. Голос (Берлін). Часопис для Українців у Німеччині. – 1942. – 21 червня.
4. Державний архів Вінницької області, ф. Р – 1358, оп. 1, спр. 1, арк. 1.
5. Вагра. Е. Что дала Германии «Тотальная мобилизация»? // Правда. – 1943. –22 июля.
6. Известия (Москва). –1943. – 2 декабря.
7. Київська правда (Київ). –1943. –12 грудня.
8. Київська правда (Київ). –1943. – 23 листопада.
9. Правда (Москва). –1943. – 30 мая.
10. Українське слово (Київ). – 1941. – 6 грудня.
11. Українське слово (Київ). –1941. – 8, 28, 30 листопада.
12. ЦДАВО України. – Ф.3676. – Оп.4. – Спр. 311.
13. ЦДАВО України. – Ф. 3206. – Оп. 1. – Спр. 37.

Кравченко А.А. ОСВЕЩЕНИЕ ВОПРОСОВ «ОСТАРБАЙТЕРОВ» В ПЕЧАТИ ПЕРИОДА ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье рассматривается проблема освещения в печати периода Второй мировой войны вопросов привлечения к работе в Германии иностранной рабочей силы. Сделана попытка проанализировать фашистские и советские периодические издания, выделить реальные факты из жизни и труда остарбайтеров, выявлять уровень идеологической и пропагандистской составляющей этих статей.

Ключевые слова: Вторая мировая война, оккупационный режим, остарбайтеры, пресса.

Кравченко А. QUESTIONS OF EAST WORKERS IN A PRESS PERIOD OF WORLD WAR II

The problem of illumination in the press of time of World War II of bringing in to work in Germanium of foreign labour force is considered in the article. Fascist and soviet magazines are analysed, the real facts from life and labour of east workers are resulted.

Keywords: World War II, occupation mode, east workers, press.

УДК: 94(477):93»19»

А.В. Мазуркевич

ОЦІНКА РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ З ПИТАНЬ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-х рр. ХХ ст.

У статті розглядається література та джерельна база радянських часів досліджуваного періоду. Проаналізовано стан наукової розробки проблеми рівня і якості життя сільського населення України в другій половині 60-х –першій половині 80-х рр. ХХ ст. Вивчено і опрацьовано історіографічну базу поставленої проблеми. Зроблено висновки про те, що створені протягом 60-80-х рр. дослідження з проблем села, його жителів і аграрної політики, незважаючи на їхню методологічну та ідеологічну спрямованість, становлять значний науковий внесок, який допоможе критично переосмислити історичний процес і по-новому проаналізувати вже відомі історичні факти та явища.

Ключові слова: соціальна структура суспільства, якість життя, рівень життя, соціальна інфраструктура.

Сучасна держава може стійко розвиватися в умовах стабільного економічного, політичного і соціального розвитку. У ХХІ ст. перед Українською державою стоїть ряд проблем, які вимагають негайного вирішення. Ставши на шлях створення ринкової економіки і реформування відносин власності в усіх галузях народного господарства, Україна намагається сприяти поліпшенню рівня і якості життя громадян, розширення їх можливостей формувати власне майбутнє.

Сучасне українське село, як і держава в цілому, переживає складний процес трансформації, зумовлений ходом економічних реформ, які в ідеальному варіанті за своєю

.....
суттю й спрямованістю мали відповідати умовам національного відродження, переходу до цивілізованої соціально орієнтованої економіки на основі глибокого розуміння об'єктивної необхідності та необоротності ринкових змін. Водночас реальність значно складніша від ідеалу: наявна суперечність між економікою і соціумом, економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Трансформація національної економіки держави створює ряд негативних наслідків як в структурі суспільства, так і у виробничих відносинах агропромислового комплексу, породжує проблеми соціально-економічного характеру.

Високий рівень розвитку аграрного сектору для держави є важливим чинником її економічної та політичної стабільності, тому в число першочергових завдань, українська держава поставила відродження села, його економічного та соціального потенціалу. Тепер головною метою є відтворення сільського населення, яке становить важливу суспільну одиницю українського народу, оскільки, зникнення цієї верстви неминуче призведе до катастрофи. Реалізувати поставлену мету можливо при вирішенні ряду завдань: по-перше, побудувати новий підхід в аграрній політиці для формування стабільного, конкурентноспроможного, прибуткового агропромислового комплексу; по-друге, пробудити громадську цікавість до проблем села та його жителів; по-третє, сконцентрувати і об'єднати зусилля для подолання кризових явищ на селі; по-четверте, здійснити реформацію сільського суспільства, що докорінно змінить його зсередини.

В Україні існує загально визначена реальність проблеми низьких рівня і якості життя сільського населення, вирішити яку самостійно селяни не в змозі, оскільки запровадження інноваційних методів ведення господарства дещо «ламає» традиційні форми господарювання, закладені ще в радянські часи. Врахувати помилки і здобутки минулого, порівняти їх з теперішніми завданнями і вибрати найбільш прийнятне – це все вимагає певного часу і відповідних затрат.

Бурхливий плін подій початку 90-х рр. на теренах колишнього СРСР суттєво змінив існуючі політичні, економічні, соціальні стосунки. За таких умов створилася благодатна нагода історичного осмислення різних сторін життя українського суспільства в недалекому минулому, і, зокрема, в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. Це стосується рівня і якості життя сільського населення України, його соціальної структури, сільської інтелігенції, її місця і ролі в житті радянського суспільства. Однак без повного осмислення великої кількості робіт, написаних у 60-х – 80-х рр. ХХ ст., ми не можемо відтворити повну картину історичного процесу, що відбувався під егідою політики «розвинутого соціалізму». Звідси випливає актуальність вивчення глибинних процесів і змін, які відбувалися в житті українського села в минулому.

Автор поставив собі за мету проаналізувати стан наукової розробки проблеми рівня і якості життя сільського населення в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст., реалізувавши наступні дослідницькі завдання: вивчити і опрацювати історіографічну базу поставленої проблеми радянського періоду, дати їй оцінку, відповідним чином систематизувати.

Однозначно оцінювати літературу радянського періоду не можна: з одного боку, це заангажоване бачення, ідеологічне спрямування і відповідна методологія, що широко використовувалось істориками, соціологами і політологами при оцінюванні життя радянського селянина; з іншого – це великий фактичний матеріал, аналіз культурно-просвітницької роботи, соціальної структури сільського населення України.

Зважаючи на велику кількість робіт, написаних у 1960-1980-ті рр., в яких, у тій чи іншій мірі, досліджується проблема рівня і якості життя сільського населення України, на думку автора, доцільним буде, проаналізувати їх, поділивши на академічні, узагальнюючі видання, індивідуальні та колективні монографії, а також окремі статті та брошури.

Природно, що накопичення історичних праць стосовно вказаної проблематики вимагало їх історіографічного аналізу. У 50-80-ті рр. ХХ ст. опубліковано декілька суто історіографічних праць. Це аналітичні статті В.С.Петренка і Я.С.Калакури, а також джерелознавча робота А.В.Санцевича та інших науковців [1-4]. Основна увага в них зосереджена на історіографії організаторської діяльності КПРС в плані розвитку сільського господарства в післявоєнні роки. До останніх досліджень, в яких продовжено вирішення даної проблеми і на які спирається автор, належить колективна праця Л.Ю.Беренштейна, с. В.Кульчицького, В.П.Михайлика, П.П.Панченка та інших істориків [5]. В ній здійснено дещо новий підхід у вивченні історичних

.....
подій і явищ, відбувається поступовий відхід від ідеологічного спрямування, що веде до переорієнтування науки в інноваційне русло.

Серед значної кількості історичних досліджень, присвячених рівню та якості життя сільського населення України у вказаний період, слід виділити багатотомні праці. В них з чітко дотриманими ідеологічними позиціями висвітлюються виробничі та соціальні явища в житті українських селян, простежується ідейно-виховна робота, яка проводилась серед колгоспників і робітників радгоспів, наведений фактичний матеріал узагальненого характеру тощо [6-11].

Зазвичай, праці були доволі об'єктивними із надмірним цитуванням марксистсько-ленінських творів, а також їм було притаманне висвітлювати бажане за дійсне і описувати «прекрасне» майбутнє. Названі риси значною мірою прослідковується в дослідженнях Л.Ю. Берштейна, Б.П. Ковалевського, П. Костика, М.І. Бушина та інших [12-15]. Проблеми, які стосувались соціально-економічного, етносоціального, буденного життя селянина, нерідко взагалі замовчувались.

Ряд праць висвітлюють добробут життя сільського населення України з комуністичних позицій ідейно-виховної роботи. Вони зображують місце і роль виробничої сільськогосподарської інтелігенції в культурному розвитку села, цілеспрямовано описують покращення рівня життя селян на прикладі соціально-побутових, культурно-просвітницьких умов. Такий підхід застосовували у написаннях монографій Л.Д.Вітрук, О.А.Завадська, В.С.Петренко, І.М.Чаварга, Л.А.Шевченко, але часто він робився не з власної волі, а з чітких ідейно-теоретичних умов [16-20].

У 70-80-ті рр. характерним і загальноприйнятим стає зображення узагальнених історичних подій і фактів, що стосувались всього радянського суспільства. Мета зрівняти село з містом, а селянина з городянином стала настільки явною, що про це вже писалось майже в кожній праці. Радянське керівництво поставило собі за мету створити суспільство нового зразка, яке б відрізнялось від усіх інших суспільств світу. Але зберігаючи командно-адміністративні важелі управління, застосовуючи ідеологічну обробку всього суспільства, сподіватись на успіх було марно. Суспільство нового зразка залишалось на папері, а науковці продовжували ділити суспільство чітко на три основні елементи соціальної структури: робітничий клас, радянське сільське населення, радянська інтелігенція. Така позиція прослідковується у праці Б.І.Ноткіна. У своїй роботі він піддає критиці спроби представників різних напрямків англо-американської історіографії принизити соціальні досягнення радянського народу та прокритикувати основні тенденції розвитку радянського суспільства. Акцентує увагу на зближенні трьох класів суспільства і про зменшення відмінностей між містом і селом. А також надає фактичну інформацію загального характеру, наприклад, про технічне забезпечення господарств на селі, про рівень освіти та якість кваліфікованих селян у відповідних галузях господарювання. Про соціальні проблеми на селі і їхнє вирішення можна дізнатися, ознайомившись із працею М.І.Лавреновича [21-22].

У 70-80-ті рр. було опубліковано чимало цікавих, наукових праць з окремих проблем життєдіяльності села: економіки, питань господарювання, місцевих органів влади й управління, соціально-культурного розвитку [23-24]. Велику увагу приділено відносинам між робітничим класом і сільським населенням. Держава активно сприяла взаємній співпраці між двома цими спільнотами, з метою зрівняння прав робітника і селянина. І як підказує досвід, все це були ілюзії державно-партійного керівництва, яке не хотіло бачити реальних наслідків такої політики.

Соціально-демографічні проблеми села не менш цікавили радянських дослідників. Ситуація була досить непростою: зменшення сільського населення відбувалось по стрімкій висхідній і зупинити його було не можливо. Історики, соціологи, політологи намагались пояснити державні методи і заходи щодо даної ситуації, які відповідним чином виправдовувались. Для цього реальні статистичні дослідження ретельно приховувались від усього світу, а натомість висвітлювались зовсім нові, покращені статистичні дані. Світова спільнота істориків, соціологів, що слідкувала за перебігом подій в СРСР, неодноразово критикувала політику радянської держави щодо перекручування фактів. У відповідь на такі зарубіжні заявки, радянські дослідники «рятували» керівників держави і виправдовували їхню політику у своїх працях. У цьому можна переконатись, ознайомившись з роботами С.В.Гришаєва, Е.К.Васильєва, В.І.Лаптева, В.І.Староверова, В.С.Стешенка та інших істориків [25-29].

Велику увагу міграційним процесам на селі приділив у своїй праці В.І.Староверов. Він зробив спробу проаналізувати причини і наслідки сільської міграції. При цьому джерельна база його досліджень обмежувалась виключно результатами двох або трьох соціологічних обстежень у різних регіонах. На їх основі і формувались висновки. В багатьох випадках наведені дані не співпадали з життєвими реаліями.

Чільне місце в літературі досліджуваної проблеми займали філософські та соціологічні праці П.И.Симуша. У них він звернувся до небачених у той час форм і методів зображення соціальної природи селянського суспільства. Була зроблена спроба дати комплексну характеристику селянства як класу соціалістичного суспільства. Проте вирішити поставлену проблему в повному обсязі автору не вдалось, оскільки не вистачало джерельної бази і відхід від ідеологічної філософської концепції розквіту колгоспного села в умовах радянської влади був неможливим [30-33].

Окремі аспекти задекларованої теми висвітлюються на сторінках відомого дослідника і науковця П.П.Панченка. Багатогранність його досліджень, які стосуються українського села і аграрної політики держави, займають неабияке місце у історіографії вказаного періоду. Він одним із перших в українській історіографії здійснив комплексне узагальнення проблем новітньої аграрної історії України. Специфіка тем монографій визначила інтерес до загальних проблем соціального статусу селян, а також до аграрної політики держави на селі, яка неодмінно впливала на рівень і якість життя сільського населення України [34-39].

Проблеми етнічного складу та міжнаціональних відносин, які є компонентами рівня життя населення, розглядались за наперед визначеними канонами – мова йшла про задекларовані на партійних форумах ідеї про розквіт та зближення всіх націй і народностей, формування радянського народу як нової історичної спільності людей. Головний зміст публікацій на вказану проблематику обмежувався прославленням ленінської національної політики, розквіту України у братерській сім'ї народів-братів, вирішення в СРСР національного питання і безконфліктності у розвитку етнічних взаємин. У цих умовах лише окремі дослідники акцентували увагу на специфічних рисах національного складу та міжетнічних відносинах в українському селі [40].

Серед вище проаналізованих праць слід відзначити дослідження щодо проблем рівня і якості життя сільського населення України В.С.Петренка. Не вдаючись до аналізу загальних проблем становища селянства в соціалістичному суспільстві, автор концентрує свою увагу на питаннях зростання рівня добробуту населення, поліпшення його культурно-освітніх показників, зближення міста і села. Також приділяється увага проблемам соціальних змін в українському селі, не торкаючись етнічних [41].

Таким чином, історики, соціологи, політологи, філософи радянської доби досліджуваного періоду намагались у своїх працях торкнутись основних проблем життя сільського населення України. Висвітлення того чи іншого аспекту з життя селянина відбувалося у комплексному зображенні історичних подій чи фактів. Методологічні засади, що використовувались науковцями у 60-80-х рр. зводились до принципово-одноманітного, ідеологічного зображення історичних явищ. Хоча робилися спроби висвітлювати проблеми життя сільського населення у вигляді окремих складових, які певною мірою у сучасних дослідженнях можна назвати не добробутом, а рівнем і якістю життя. Взагалі для радянської наукової літератури було не властиво вживати термін «рівень життя», а тим паче «якість життя». Частіше всього використовували термін «добробут». Під покращенням добробуту життя в радянській економіці розумілося зростання забезпеченості населення послугами, які певною мірою брала на себе держава за рахунок суспільних фондів споживання. Поширеним було уявлення про рівень життя, як про кількість споживних матеріальних, культурних і соціальних благ та ступінь задоволення потреби в них на досягнутій стадії розвитку продуктивних сил.

Сільському життю були властиві тісне поєднання праці і побуту, саме того чинника, який визначав якісну характеристику усіх компонентів рівня життя. Адже лише зображення буденності селянина могло чітко відкрити панораму життя людини зсередини: її психологічні настрої, її інтелектуальний рівень, її бажання до кращого, матеріально забезпеченого проживання, незалежно від сільської чи міської приналежності. Спроба радянських дослідників підійти до проблем селянина з такої точки зору у своїх дослідженнях увінчалась, безумовно, провалом. Заговорити про рівень, а тим більше про якість життя сільського населення на сторінках своїх праць означало б повний перелом ідеологічних стереотипів та існуючих догм.

Під впливом дії «основного закону соціалізму» бідність не визнавалась як стихійне явище масштабного характеру, це були так звані поодинокі випадки, які замочувались, або списувались на неперспективність того чи іншого фактору. Така доля випадала на приречені села, які зникали з карти України як «неперспективні». Спроба описати рівень і якість життя селян такого поселення була занадто важкою, проте вона чітко характеризувала всі складові компоненти життя населення.

Не зважаючи на вище згадані висновки, автор статті вважає доцільним погодитися з думкою Г.Г.Кривчика, який безпосередньо займався питаннями і проблемами українського села в зазначений період, про те, що ігнорувати радянську наукову спадщину досліджуваного періоду, де на основі ретельно відібраного фактичного матеріалу показані усі позитивні процеси та явища, зокрема, зростання добробуту, соціальної захищеності, освітнього рівня населення, безперечно, не варто [42, с.6]. У цьому зв'язку можна відзначити роботи Л.Ю.Беренштейна, П.П.Панченка, М.І.Бушина, В.С.Петренка та ін.

Проведений частковий історіографічний аналіз свідчить, що проблеми рівня і якості життя сільського населення, його соціального складу в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. були об'єктом вивчення певного кола науковців. Однак наукові праці репрезентують зміни у житті селян переважно в загальному ракурсі. Недостатньо приділено уваги окремим аспектам розвитку сільського суспільства, крім того, не існує комплексного історичного дослідження соціальної структури сільського населення України в даний період. Натомість розвиток соціально-класової структури суспільства, за твердженням радянських дослідників, обов'язково завершувався встановленням повної соціальної однорідності, яка поглинала суспільно-важливий прошарок українського населення – селянство. А, отже, картина рівня та якості життя сільського населення була далекою від реальності і досліджувалась під впливом рішень чергового з'їзду КПРС або пленуму ЦК партії.

Утвердження в історичній науці методологічного плюралізму сприяє появі нової генерації українських науковців та дослідників, створює умови й разом з тим породжує необхідність для нового осмислення історіографічного процесу на базі раніше невідомих джерел, які безпосередньо висвітлюють проблеми рівня і якості життя сільського населення України в досліджуваний період.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Петренко В.С. Історія селянства Української РСР 1951-1970 рр. в радянській історіографії // Український історичний журнал (далі: УІЖ). – 1971. – № 3. – С. 128-134.
2. Калакура Я.С. Радянська історіографія боротьби Компартії за інтенсифікацію сільського господарства (1959-1975 рр.) // Наукові праці з історії КПРС. – К., 1976. – Вип. 81.
3. Калакура Я.С., Петренко В.С. Колхозное крестьянство в сельском хозяйстве УССР в украинской советской историографии (1945-1975) // Вопросы истории. – 1995. – № 7. – С. 86-95.
4. Санцевич А.В. Джерелознавство з історії Української РСР післявоєнного періоду (1945-1970). – К.: Наукова думка, 1972.
5. Історіографія розвитку аграрних відносин в Україні у другій половині ХХ століття / Беренштейн Л.Ю., Кульчицький С.В., Михайлик В.П., Панченко П.П. та ін. – К.: Ін-т історії НАНУ, Національний аграрний ун-т, 1999.
6. Історія народного господарства УРСР. У 3-х т., 4 книгах. – Т.3. – К.: Наукова думка, 1987.
7. Історія селянства Української РСР. У 2-х томах. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1967
8. Історія Української РСР. У 8-ми т., 10 книгах. – Т.8. – К.: Наукова думка, 1979
9. Развитие механизации и электрификации сельского хозяйства Украинской ССР. – К.: Наукова думка, 1987
10. Развитие аграрной экономики УССР. – К.: Урожай, 1987
11. Соціалістична перебудова і розвиток сільського господарства Української РСР. У 2-х т. – Т.2. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1968.
12. Ковалевський Б.П. Дальнейшее укрепление союза рабочего класса і колхозного крестьянства в период строительства коммунизма 1959-1970 гг. (на материалах Украинской ССР). – К.: Наукова думка, 1972
13. Костик П. У боротьбі за технічне оснащення сільського господарства: Діяльність Компартії України по створенню і дальшому розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства західних областей УРСР (1939-1975). – Львів, 1980.
14. Бернштейн Л.Ю. В авангарді трудівників села (колгоспні і радгоспні партійні організації України між ХХ і ХХІІІ з'їздами КПРС). – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1968.

15. Бушин М.И. Социально-культурное развитие села на современном этапе: На материалах Украинской ССР. – К.: Вища школа, 1987.
16. Витрук Л.Д. Улучшение социально-бытовых условий жизни трудящихся УССР (60-80-е гг.). – К.: Наукова думка, 1986.
17. Завадская О.А. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1958-1968 гг.). – К.: Радянська школа, 1968.
18. Петренко В.С. Село на шляхах піднесення. Зміни в складі, умовах праці і життя колгоспного селянства Української РСР (1951-1969). – К.: Наукова думка, 1970.
19. Чаварга І.М. Розвиток освіти і культури на Закарпатті в 1959-1965 рр. // УДЖ. – 1969. – № 10. – С. 84-89;
20. Шевченко Л.А. Розвиток української радянської культури. 1959-1965. – К.: Наукова думка, 1968.
21. Ноткин Б.И. Социальная структура советского общества и мифы буржуазной историографии. – М.: Знание, 1976.
22. Лавринович М.І. Соціальні проблеми розвитку колгоспного села. – К.: Політвидав України, 1975
23. Беззуб М.К., Зимовець В. Економічні проблеми розвитку сільського господарства. – К.: Політвидав України, 1974.
24. Малько О.А. Вклад рабочего класса Украинской ССР в укрепление материально-технической базы сельского хозяйства (1959-1970). – К., 1974
25. Стешенко В.С., ЧуйкоЛ.В., Никитенко В.В. Демографическая политика: осуществление и совершенствование в условиях развитого социализма. – К.: Наукова думка, 1982.
26. Лібанова Е.М. Особливості сучасних демографічних процесів в УРСР. – К.: Знання УРСР, 1984.
27. Гришаев С.В. Запад: правда и вымысел о населении СССР. – Красноярск: Издательство Красноярского ун-та, 1992.
28. Васильева Э.К., Елисеева И.И., Лаптев В.И., Кашина О.Н. Динамика населения СССР 1960 – 1980 годов. – Москва: Финансы и статистика, 1985.
29. Староверов В.И. Социально-демографические проблемы деревни. Методология, методика, опыт анализа миграции сельского населения. – М.: Наука, 1975.
30. Симуш П.И. Социальный портрет советского крестьянства. — М.: Политиздат, 1976
31. Симуш П.И. Социальный прогресс современного села. — М.: Знание, 1983
32. Симуш П.И. Советский крестьянин: кто он? – М.: Прогресс, 1980
33. Симуш П.И. Облик хозяина земли: Новейшие и традиционные черты. — М.: Мысль, 1987.
34. Панченко П.П. Развитие сельского хозяйства Украинской ССР (1959-1980). – К.: Наукова думка, 1980.
35. ПанченкоП.П., Євтушенко А.П. Радгоспи: шлях становлення і розвитку. 1917-1980. – К.: Вища школа, 1982.
36. Панченко П.П. Развитие общественно-политической жизни современного села УССР. 1960-1984. – К.: Наукова думка, 1985
37. Панченко П.П., ЧишкоВ.С. Украинское село на путях научно-технического прогресса: достижения и просчеты (60-80-е гг.). – К.: Наукова думка, 1989.
38. Панченко П.П. Научные основы развития общественно-политической жизни села (на примере Украинской ССР): 1959-1978. – К.: Вища школа, 1979.
39. Панченко П.П., Талан Є.П. Світлий шлях колгоспного селянства. – К: Політвидав України, 1980.
40. Богуцький А.А., Якуба Е.И. Эффективность использования ресурсов сельскохозяйственного производства. – М.: Колос, 1984.
41. Петренко В.С. Село на шляхах піднесення зміни в складі, умовах праці і житті колгоспного селянства УРСР (1951 – 1969). – К.: Наукова думка, 1970.
42. Кривчик Г.Г. Українське село під владою номенклатури (60-80-ті роки ХХ ст.). – Дніпропетровськ, 2001.

Мазуркевич А.В. ОЦЕНКА СОВЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ПО ВОПРОСАМ УРОВНЯ И КАЧЕСТВА ЖИЗНИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 60-х – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 80-х гг. ХХ в.

В статье рассматривается литература и источниковая база советских времен исследуемого периода. Проанализировано состояние научной разработки проблемы уровня и качества жизни сельского населения Украины во второй половине 60-х – первой половине 80-х гг. ХХ в. Изучена и проработана историографическая база поставленной проблемы. Сделаны выводы о том, что созданные в течение 60-80-х гг. исследования о проблемах села, его жителей и аграрной политики, невзирая на их методологическую и идеологическую направленность, представляют значительный научный вклад, который поможет критически переосмыслить исторический процесс и по-новому проанализировать уже известные исторические факты и явления.

.....
Ключевые слова: социальная структура общества, качество жизни, уровень жизни, социальная инфраструктура.

Mazurkevich A.V. AN ESTIMATION OF SOVIET HISTORIOGRAPHY IS ON QUESTION OF STANDARD AND QUALITY OF RURAL POPULATION'S LIFE OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF 60th – THE FIRST HALF OF 80th of XXth age.

We consider the literature and the source base of soviet times of the investigated period. Situation of scientific treatment the problem of standard and quality of rural population's life of Ukraine is analyzed – the second half of 60th – the first half of 80th of XXth age. The historiography base of the aimed problem is studied and worked out, also some conclusions about created researches of the problems of village during 60-80th are made, about his habitants and agrarian policy, without regards to their methodological and ideological orientation, that make great scientific contribution which helps critically reinterpret the historical process and newly analyze historical facts and phenomena which are already known.

Keywords: social structure of society, quality of life, standard of living, social infrastructure.